

DIE DOKUMENTASIE EN DANSKUNDIGE ONTLEDING
VAN BEPAALDE SUID-SOTHO-DANSE MET VERWYSING
NA DIE LIGGAAMLIKE OPVOEDINGPROGRAM

MADELEINE VAN ZYL

Verhandeling voorgelê ter vervulling
van die vereistes vir die graad
Magister Artium
(Liggaamlike Opvoedkunde)

aan die

Potchefstroomse Universiteit
vir Christelike Hoër Onderwys

Potchefstroom
Maart 1985

Studieleier: Prof. dr. T.S.P. van der Walt
Hulpstudieleier: Dr. Edith H. Katzenellenbogen

DANKBETUIGINGS

Graag betuig ek my opregte dank en waardering aan die volgende instansies en persone:

Die Raad vir Geesteswetenskaplike Navorsing vir die toekenning van 'n deeltydse studiebeurs en die finansiële steun aan die navorsingsprojek A15/4/83 oor sosio-etniese danse, waarsonder hierdie ondersoek nie moontlik sou wees nie;

die Kommissaris-Generaal en die regering van Qwaqwa vir hul toestemming om navorsing in Qwaqwa te doen en die beskikbaarstelling van personeel om met hierdie navorsing behulpsaam te wees;

prof. T.S.P. van der Walt as studieleier, vir sy wetenskaplike benadering, hulp, leiding en ondersteuning, asook sy vriendelike ontvangs te alle tye;

dr. Edith H. Katzenellenbogen (hulpstudieleier en projekteier van vermelde R.G.N.-navorsing) vir haar aanmoediging en die besondere wyse waarop sy my van hulp, raad, en leiding voorsien het. Met haar besondere insig, belesenheid en wetenskaplike benadering was dit 'n voorreg om hierdie studie te doen. Sy het 'n reuse bydrae tot hierdie nuwe studiegebied gelewer en dan veral wat die dokumentasie en ontleding van die danse betref;

mnr. Sarel Strydom vir sy vriendelike hulp en raad wat die veldwerk en die antropologiese sy van die studie betref;

mej. Lizma van Zyl vir die voorlopige en mev. A. Erasmus vir die finale tikwerk;

mnr. Piet van Maarleveld wat die foto's vanaf die videoskerm afgeneem het;

mev. Engela Linde wat die taalversorging onderneem het;

mev. I. de Beer vir die versorging van die kaarte;

mev. L. van der Walt wat met die versorging van die bibliografie behulpsaam was;

mnr. Moses Mabule wat as tolk en mev. Mary Mooko wat as tolk sowel as geselskapsdame opgetree het en wie se hulp en bystand van onskatbare waarde was;

Mmamosa sê dankie aan die dans- en musikantgroepe wat die verfilming moontlik gemaak het en sonder wie se medewerking die studie nie sou kon plaasvind nie.

Met liefde opgedra
aan mamma Mimi, Gideon, Lizma en Retha

INHOUDSOPGAWE

	<u>Bladsy</u>
Dankbetuigings	i
Opsomming in Engels	viii
HOOFSTUK I: <u>PROBLEEMSTELLING, TEGNIEKE EN PROSEDURES</u>	1
INLEIDING	1
PROBLEEM	3
OMVANG VAN DIE ONDERSOEK	4
PROBLEME TYDENS DIE ONDERSOEK	6
NAVORSINGSTEGNIEKE EN VELDWERKPROSEDURES	9
BEGRIPSOMSKRYWINGS	18
HOOFSTUK II: <u>'N ETNOGRAFIESE BEELD VAN DIE SUID-SOTHO</u>	
<u>IN QWAQWA</u>	20
INLEIDING	20
1. HERKOMS EN VESTIGING IN QWAQWA	20
1.1 Historiese agtergrond	20
1.2 Die Sotho	21
1.3 Die Suid-Sotho	22
1.4 Die Tlokwa	25
1.5 Die Kwena	27
1.6 Die geskiedenis van Witsieshoek	28
1.7 Geografiese ligging van Qwaqwa	30
1.8 Demografie en grootte van gebied	30
2. DIE SOSIALE ORGANISASIE	32
2.1 Lewensiklus	32
2.1.1 Geboorte	32
2.1.2 Suigeling-en kinderjare	32
2.1.3 Jeuginisiasie	34
2.1.4 Die huwelik	35
2.1.5 Wasdom en bejaardheid	38
2.1.6 Dood en begrafnis	39
2.2 Verwantskap	40
2.3 Woonwyse en bestaansvoering	43
3. POLITIEKE ORGANISASIE	44
3.1 Stamstelsel	45
3.2 Politieke funksionariese	46
4. EKONOMIESE STELSEL	47
4.1 Ekologie	47
4.2 Landbou, veeteelt en tuinbou	48
4.3 Arbeidsverdeling en trekarbeid	50

	<u>Bladsy</u>
5. RELIGIEUSE ORGANISASIE	50
5.1 Opperwesebegrip	50
5.2 Voorvaderbegrip en -kultuur	51
5.3 Rituele funksionariesse	52
5.4 Magiese beskerming en genesing	54
5.5 Reënmakery	56
6. MATERIËLE KULTUUR	57
6.1 Boustyl en argitektuur	57
6.2 Handwerk	58
6.3 Drag en persoonlike versiering	59
SAMEVATTING	61
HOOFSTUK III: <u>DANS IN DIE KULTUUR VAN DIE SUID-SOTHO</u>	
<u>IN QWAQWA</u>	64
INLEIDING	64
1. ANTROPOLOGIESE PERSPEKTIEF VAN DANS	65
2. DANS AS KULTUURKOMPONENT	68
2.1 Dans as komponent van Afrika-kultuur	69
2.2 Dans as kultuurkomponent van die Suid-Sotho	70
3. DANSE VAN DIE SUID-SOTHO IN QWAQWA	72
3.1 Danse van die meisies en vroue	73
3.2 Danse van die seuns en mans	95
3.3 Danse van toordokters en waarsêers	104
3.4 Geleentheidsdanse	105
4. DANS IN DIE LEWENSIKLUS VAN DIE SUID-SOTHO	108
4.1 Geboorte	108
4.2 Suigeling- tot jeugtydperk	109
4.3 Inisiasie	111
4.4 Huwelik	112
4.5 Volwassenheid	113
4.6 Bejaardheid en dood	116
5. KULTUUREIE EVALUERINGSKRITERIA	116
6. DANSGROEPE	119
7. AANLEER VAN DANSE	119
SAMEVATTING	120

HOOFSTUK IV: <u>DIE NOTASIE EN ONTLEDING VAN VIER</u>	
<u>SUID-SOTHO-DANSE</u>	124
INLEIDING	124
BRUILOFSDANS: " <u>Ausi o mamele</u> "	126
1. DANSGEBEURTENIS	127
2. GLOSSARIUM VIR PASSEKWENSE	128
3. NOTASIE VAN DIE BRUILOFSDANS	135
4. TEGNIESE ONTLEDING VAN DIE BRUILOFSDANS	138
4.1 Dansbewegings	139
4.2 Choreografie	145
5. KULTURELE BETEKENIS EN INSKAKELING	150
SPELDANSIE: " <u>Tikwe ha malome</u> "	151
1. DANSGEBEURTENIS	151
2. GLOSSARIUM VIR PASSEKWENSE	153
3. NOTASIE VAN DIE SPELDANSIE	160
4. TEGNIESE ONTLEDING VAN DIE SPELDANSIE	160
4.1 Dansbewegings	161
4.2 Choreografie	167
5. KULTURELE BETEKENIS EN INSKAKELING	172
<u>LEDINGWANA-VROUEDANS</u> : " <u>Diponono ha kena basadi</u> "	172
1. DANSGEBEURTENIS	172
2. GLOSSARIUM VIR PASSEKWENSE	174
3. NOTASIE VAN DIE <u>LEDINGWANA-VROUEDANS</u>	180
4. TEGNIESE ONTLEDING VAN DIE <u>LEDINGWANA-VROUEDANS</u>	183
4.1 Dansbewegings	183
4.2 Choreografie	189
5. KULTURELE BETEKENIS EN INSKAKELING	194
<u>MOQQOPELO-VROUEDANS</u> : " <u>Ke telekuwê bohadi</u> "	194
1. DANSGEBEURTENIS	195
2. GLOSSARIUM VIR PASSEKWENSE	196

	<u>Bladsy</u>
3. NOTASIE VAN DIE MOQOQOPELO	218
4. TEGNIESE ONTLEDING VAN DIE MOQOQOPELO	220
4.1 Dansbewegings	220
4.2 Choreografie	229
5. KULTURELE BETEKENIS EN INSKAKELING	233
EVALUERING VAN KEUSE	233
SAMEVATTING	236
HOOFSTUK V: <u>SUID-SOTHO-DANSE EN DIE SILLABUS VIR</u>	
<u>LIGGAAMLIGE OPVOEDING</u>	243
INLEIDING	243
1. ONDERWYS EN KULTUUR	245
1.1 Ondersoek na die Onderwys (De Lange-verslag)	246
1.2 Kulturele aangeleenthede in die onderwysbeleid	248
1.3 Kulturele doelstellings van sekere skoolvakke	250
2. SILLABUS VIR LIGGAAMLIGE OPVOEDING	253
2.1 Oriëntering en amptelike beleid	253
2.2 Sillabus vir Liggaamlike Opvoeding vir Meisies (1972)	254
2.3 Evaluering van die 1972-Sillabus	255
3. HERSIENE SILLABUS VIR LIGGAAMLIGE OPVOEDING	258
3.1 Programme en doelstellings	258
3.2 Inhoud	260
3.3 Beplanning	260
4. VOLKSDANS IN DIE DANSAFDELING VAN DIE SILLABUS	261
4.1 Oorsprong en betekenis van volksdans	261
4.2 Opvoedkundige waarde van volksdans	262
4.3 Inskakeling by doelstellings van Liggaamlike Opvoeding	264
4.4 Inhoud en beplanning	265
5. IMPLEMENTERING VAN SUID-SOTHO-DANS IN LIGGAAMLIGE OPVOEDING	268
5.1 Inhoud	268
5.2 Beplanning	268
5.3 Onderrig	269
5.4 Opleiding	270
SAMEVATTING	

	<u>Bladsy</u>
HOOFSTUK VI: <u>SAMEVATTING, GEVOLGTREKKINGS EN VERDERE</u>	
<u>NAVORSING</u>	274
INLEIDING	274
6.1. Bevindinge	274
6.1.1 Etnografiese inligting	274
6.1.2 Dans in die kultuur van die Suid-Sotho	276
6.1.3 Die dokumentasie van vier gekose danse	280
6.1.4 Etniese dans in die Liggaamlike Opvoedingsprogram	282
6.2 Gevolgtrekkings	283
6.3 Aanbevelings vir verdere navorsing	285
BYLAE A	286
BYLAE B	297
BYLAE C	299
Bibliografie	307

SUMMARY

The documentation and dance scientific analysis of selected South-Sotho dances with reference to the physical education programme

Traditional dances of the South Sotho of Qwaqwa were studied as a product of culture. The two major objectives were: to document, and analyse specific South Sotho dances and relate them holistically to the culture; and to determine which dances of the girls and the women would be suitable for inclusion in the Syllabus for Physical Education for Girls in the Republic of South Africa according to certain educational criteria.

The aspects investigated in the study included the following:

1. An ethnographic image of the South Sotho relating to ancestry, way of life and culture;
2. Dance as a cultural phenomenon and the place and function of dance in the culture of the South Sotho;
3. The notation of selected dances, an analysis of the dance movements and choreographic structure of the dances;
4. The educational value of folk and ethnic dances for implementation in the physical education programme, according to relevant objectives.

The techniques used to identify, classify, document and analyse the dances, included fieldwork done through personal observation, participating observation, video filming of the dances, sound recordings of the songs and personal interviews. The sequence of steps was notated descriptively and graphically. The movements of the free body segments and dance technique were described and the floor pattern of each step sequence, the information with the accompaniment and the floor plan of the dance were transcribed graphically. The number of repetitions of the step sequences and the order of the parts of the dances were notated according to counts.

The following dances were identified: women's dances - mokgibo, moqoqopelo, ledingwana, thojane, timiti and famu; girls' dances - mokgibo, play dances, ndlamu and bale dances; men's dances - mohobelo, mokorotlo, diphotha and setapo; boys dance the same dances apart from the mokorotlo. Wedding dances and thojane are also danced together by both sexes. The four dances which were documented include the wedding dance (Ausi o manele), a play dance (Tikwe ha malome), ledingwana-women's dance (Diponono ha kena basadi) and moqoqopelo women's dance (Ke lelekuwē bohadi).

The main findings of the study indicated that dance is still closely interlinked with the cultural life of the South Sotho and that the purpose of the dance manifests itself mainly in terms of social recreation. Specific dances of the South Sotho can be utilized in a meaningful way in the physical education programme for girls because of the educational value, the link with the cultural objectives of the folk dance section of the syllabus and the relevance to the present needs of society.